

Eesti-Läti-Leedu diasporaa haridusprogrammid ja akadeemiline välisõpe.

Birute Klaas-Lang

Tartu ülikool

Demograafia ja eesti keel.

Eesti keel rändeveskis: oht või väljakutse?

27. nov 2014

Tartu ülikool

Ettekandes käsitletavat teemasid

Eesti, Leedu ja Läti –

- riiklik strateegia ja hetkeseis: diasporaa haridusprogrammid ja akadeemiline välisõpe
- HETKESEIS
- MILLEKS?
- KELLELE?

Diasporaa haridusprogrammide ja akadeemilise välisõppe kaugemad eesmärgid.

LÄHTEKOHAD

- **EESTI:** diasporaa 200 000 (Eestis 1,3 milj elanikku);
- **LÄTI:** diasporaa 400 000 (Lätis 2,06 milj elanikku);
- **LEEDU:** diasporaa 1, 3 milj (Leedus 2,97 milj elanikku)

- Suhtumine diasporaasse muutunud
- Akadeemilise välisõppe ja diasporaa haridusprogrammide seosed

EESTI: Riiklikud arengukavad ja programmid (1)

vt <http://www.hm.ee/>

- **Eesti keele arengukava 2011-2017**

eelnes Eesti keele arendamise strateegia 2004 – 2010.

- **Eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe programm 2011-2017**

eelnes EKKAV 2005-2010.

Juhib ja vastutab Eesti keele ja kultuuri välisõppe nõukogu.

- **Rahvuskaaslaste programm (2014-2020)**

eelnesid 2004-2008, 2009-2013

Juhib ja vastutab Rahvuskaaslaste programmi nõukogu.

EESTI: Riiklikud arengukavad ja programmid (2)

- Käesoleval õppeaastal õpetatakse eesti keelt u 30 välisülikoolis, õppijaid u 1000 (2014).
- Tegevust korraldab Eesti Instituut.

EKA eesmärk akadeemilises välisõppes: eesti keele ja kultuuri tuntus teistes riikides ning teiste keelte ja kultuuride tuntus Eestis on suurenenud

Lähtetase – 10 EK lektoraati välismaal

Sihttase - 18 lektoraati – **EI OLE SAAVUTATAV.**

EKA eesmärk diasporaaga seondult:

välismaal elavatel eestlastel on säilinud eesti keele oskus

Mõju: välismaal olevatel eestlastel on side Eestiga, nende võimalik repatrieerumine on lihtne ning on kasvanud võimalused levitada välismaal Eesti kohta objektiivset informatsiooni .

2017 – 2800 inimest osaleb eesti keele õppes ja eesti keele päevadel välismaal – **SAAVUTATUD JUBA 2012**

Eestist lähetatud lektorid (kronoloogiliselt):

- 2002: Vilniuse ülikool (Leedu)
- 2002: Peterburi riiklik ülikool (Venemaa);
- 2003: Ida keelte ja kultuuride instituut (INALCO) (Pariis, Prantsusmaa);
- 2005: Göttingeni Georg Augusti ülikool (Saksamaa);
- 2006: Glasgow' ülikool (Suurbritannia);
- 2007: Varssavi ülikool (Poola);
- 2008: Moskva riiklik ülikool (Venemaa);
- 2009: Lvivi Ivan Franko nimeline rahvusülikool (Ukraina)
- 2009: Brno Masaryki ülikool (Tšehhi);
- 2010: Pekingi välisõpingute ülikool (Hiina);
- 2011: Läti ülikool (Riia, Läti).

EKKAV

Tegevused:

- välisõppekeskuste asutamine;
- lektorite lähetamine välisõppekeskustesse;
- tegutsevate välisõppekeskuste toetamine õppevaraga;
- külalisloengud välisõppekeskustes;
- eesti keele ja kultuuri õppurite stipendiumid suveülikoolidesse Tartus ja Tallinnas;
- Eestiga seotud uurijastipendiumid *Estophilus*;
- õppejõudude koolitus: täienduskursused igal suvel, ülemaailmsed konverentsid Eesti keel ja kultuur maailmas 2000/2004/2008/2012
- uuringute edendamine;
- õppevara arendamine;
- teavitustegevus (www.einst.ee).

Välisülikoolis eesti keele õppija

- Tudengite ja lektorite küsitlus 2013:

<http://home.einst.ee//download/EKKM/Kysitus/Yliopilaste-kysitluse-2012.pdf>

Vastanutest 61% õppis filoloogilisi erialasid, 39% muid erialasid.

- Traditsiooniline soome-ugri huvidega üliõpilane.
- Laiemalt humanitaarteadusi õppiv üliõpilane: ajalugu, kirjandus jms.
- Sotsiaalteadusi õppiv üliõpilane – rahvusvahelised suhted, politoloogia, õigusteadus, avalik haldus jms.
- Eestist ja laiemalt Balti riikidest huvituv üliõpilane, vajab komplekti keel + kultuur + ühiskond.
- Seosed Eestiga:
 - Tahab õppida Eestis.
 - Tahab töötada Eestis.
 - Sõbrad, sugulased Eestis.

Eesti diaspora haridustoetused

- Rahvuskaaslaste programmid:

2004-2008 - aktiivsed tegevused iddiasporaas

2009-2013 – aktiivsed tegevused läänediasporaas: kõik uued koolid Läänes

- **Välismaal 63 eesti keele õpetuskohta 3228 õpilast (2013/2014),**

vrd 2011/2012 – 1700 õpilast.

- UUS 2014-2020, vt http://www.hm.ee/sites/default/files/rahvuskaaslaste_programm_2014_2020.pdf

- **PRIORITEET HARIDUS**

- Idasuund ja Läänesuund:

- Üldhariduskoolid Soomes, Rootsis, Lätis, (Ukrainas), Venemaal ja Abhaasias.

- Mitteformaalsed haridusasutused sh Ameerika Ühendriikides, Kanadas, Hollandis, Saksamaal, Venemaal, Valgevenes, Ukrainas, Gruusias (Abhaasia), Soomes, Lätis jpt kohtades.

- Eesti keelt saab õppida ka Euroopa koolides Alicantes, Brüsselis, Luxembourgis, Münchenis ja Vareses.

- Eestist on saadetud õpetaja (2014): Petseri Lingvistilise Gümnaasiumi - Vally Tamm; Ülem-Suetuki Põhikooli - Airi Lauri; Riia Eesti Põhikooli – Katri Krall;

2013 oli ka Aleksandrovka Keskkoolis (Krimm) - Christi Sepp.

Uued tegevused

- koole tuleb pidevalt juurde
programmi tulemusmõõdik: 3350 õpilast (2013) → **5250 õpilast (2020)**;
- lisaks Eestist lähetatud õpetajatele **lähetada** välismaale lühiajalisi **praktikante**, kes võiks kohapealset kogukonda aidata ning õppetööd mitmekesisemaks muuta;
- suviste **keelelaagrite kohtade arvu suurendamine** ning sarnaste laagrite korraldamine kuni 26. aastastele rahvuskaaslastele;
- **e-õppe võimaluste laiendamine**;
- rahvuskaaslaste stipendiumiprogrammi laiendamiseks stipendiumid ka ainult eesti keele õpinguteks, **kohanemisprogrammid** Eestisse **tagasipöördujatele**;
- välismaal töötavatele eesti keele ja kultuuri **õpetajatele koolitusvõimaluste laiendamine** (rohkem koolitusi välismaal, koolituste laiem formaat);

Eesti diasporaa Soomes – eestikeelne haridus (1)

Statistika

- 15.10.2014 seisuga Eesti Rahvastikuregistri andmetel eestlasi Soomes alaliselt ja ajutiselt 67 427.
- Helsingis ja selle ümbruses 35 812 eestlast.
- Eesti keel on 0,8% Soome elanike emakeel (vrd vene keel on 1,2% elanike emakeel).
- Eesti keel on enimkasutatav võõrkeel pealinna piirkonna 70 linnaosas:
<http://www.hs.fi/paivanlehti/kaupunki/Venäjä+jyllää+vieraiden+kielten+kartalla/a1414208121182>
- 21,6 % Soome välismaalastest on Eesti kodanikud (järgnevad Vene kodanikud 14,8 %)

Eesti diasporaa Soomes – eestikeelne haridus (2)

- Soomes praegu 25 eesti keele õpetajat, kes õpetavad emakeelt umbes 1000 eesti lapsele –

VÄGA PALJUD EESTI LAPSED EI KÄI KODUKEELE-EMAKEELE TUNDIDES

- Nt Espoo: 2013/2014:

eesti keel emakeelena 480, emakeeletundides 204;

Vrd vene keel emakeelena 546, emakeeletundides 578.

- Latokartano põhikooli eesti-soome kakskeelsetes klassides õpib/õppis (mahuks 180 last):

2014/2015 121 õpilast

2013/2014 148 õpilast

2012/2013 170 õpilast

- Alates 3. klassist peab laps oskama soome keelt.

Miks eesti laps ei õpi välismaal eesti keelt?

Eestikeelse Hariduse Selts Soomes küsitles eesti keel õpetajaid:

- pered leiavad, et eesti keelt pole vaja õppida;
- osa vanemaid ja lapsi on negatiivselt meelestatud Eesti suhtes;
- korralduslikud probleemid:
 - rühmad on suured ja heterogeensed, nt samas rühmas võivad olla 1.-9. klassi õpilased, 5-6 erinevast koolist;
 - keeletunnid sageli peale pikka koolipäeva oma koolist kaugel olevas koolis;
 - keeletunnid kattuvad koolitundidega;
- info keeleõppevõimaluste kohta ei jõua koolist vanemateni;
- puuduvad sihtrühmale sobivad õppematerjalid:

Eesti õppematerjalid liiga mahukad ainult 2 tundi nädalas toimuva õppe jaoks;
- õpetus vanemate arvates väheefektiivne võrreldes emakeeleõpetusega Eestis (AGA – on vaid 2 tundi nädalas).

LÄTI: riiklikud arengukavad ja programmid (1)

Läti keelepoliitika põhimõtted 2005 – 2014

- Edendada läti keele ja kultuuri õpinguid välismaal (eelkõige Euroopas).
- Koostada läti keele ja kultuuri alaseid tutvustavaid materjale.
- Toetada üliõpilaste vahetusprogramme Euroopa Liidus.

Lähtetasand: toetus kahele välisülikoolile (lektorid Seattle´is, Prahas),

Sihttase: toetada 20 ülikooli õppe- ja teaduskirjandusega.

<http://izm.izm.gov.lv/9419.html>

LÄTI: riiklikud arengukavad ja programmid (2)

- **Läti keelepoliitika põhimõtted 2015-2020**, ettevalmistamisel

Riigi keelepoliitika eesmärk:

tagada läti keele kui Läti Vabariigi riigikeele ja Euroopa Liidu ametliku keele kestlikkus ja areng, kvaliteet ja konkurentsivõime Läti ja maailma keelte keskkonnas, samuti läti keele mõju Läti kultuurikeskkonnale.

Neli peamist tegevussuunda –

- riigikeele õigusliku seisundi tugevdamine,
- riigikeel hariduses,
- läti keele teadus- ja arendustegevus,
- ühiskonna kaasamine riigi keelepoliitika elluviimisel ja läti keele arendamisel.

<http://izm.izm.gov.lv/aktualitates/informacija-medijiem/11879.html>

Läti keele ja kultuuri akadeemiline välisõpe

Läti keelt saab õppida 22 ülikoolis (2014), õpetuskohtade arv väheneb, vrd 2012 – 27 ülikooli

Välisõppe juhtimine ja korraldus - Läti Keele Agentuur

Kaasrahastab 7 lektoraati välismaal:

1) Washingtoni ülikool (Seattle, USA);

2) Praha Karli ülikool (Tšehhi);

3) Brno Masaryki ülikool (Tšehhi);

4) Tallinna ülikool (Eesti);

5) Tartu ülikool (Eesti);

6) Viini ülikool (Austria);

7) Pekingi välisõpingute ülikool (Hiina).

• Lisaks toetatakse kõigis ülikoolides keele- ja kultuuriürituste läbiviimist, saadetakse õppematerjale, sõnaraamatuid, teadusväljaandeid jms

http://www.valoda.lv/en/Latviesu_valoda_arzemes/Latviesu_valoda_arzemes/mid_635

Läti diasporaa haridustoetused

- Läti diasporaa välismaal ~400 000 inimest

•<http://www.delfi.ee/news/paevauudised/valismaa/valisministeerium-lati-diasporaa-valismaal-on-350-000-400-000-inimest?id=65016232>

- Läti keelt õpetatakse 97 õpetuskohas 21 riigis:

USAs 24, Lõuna-Ameerikas 1, Austraalias 7, Euroopas 52, Kanadas 6 ja Venemaal 7

- Läti keele agentuur toetab nendest 5 pühapäevakooli Iirimaa ja lähetab 6 õpetajat Venemaale, sh 3 Moskvasse.

- Sellele lisaks saadab Läti keele agentuur koolidesse õppe- ja metoodilist materjali.

Leedu: riiklikud arengukavad ja programmid

- Leedu diasporaa 1,3 milj, viimase 15 aasta jooksul lahkunud u 500 000 inimest.
- Riiklik arengukava *Lietuva 2030*
- **Globali Lietuva (2012-2019)**, koordineerib Välisministeerium, haaratud ja rahastatud ka teised ministeeriumid (nt Kultuuriministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Majandusministeerium jt), kokku 12 ministeeriumi ja ametit

Globaalse Leedu (Suur-Leedu) idee –

Leedu on kõikides riikides, kus elab kas või üks ennast Leeduga seostav inimene.

Globali Lietuva (2012-2019) eesmärgid, sõnastatud 2010

- Toetada diasporaa **Leedu identiteedi säilitamist**, kaitsta leedulaste huve ja õigusi välismaal.
- Ergutada välisleedulaste **kaasamist Leedu** poliitilisse, majandus-, haridus-, kultuuri- ja spordiellu.
- Tihendada välisleedulaste sidemeid Leeduga, ergutada nende tagasipöördumist; **muuta ajude äravool ajude ringluseks**.
- Kaasaegseid tehnoloogiaid ja info leviku võimalusi arvestades luua **ülemaailme võrgustik ja suhtlusruum veebis**, mis ühendaks leedulasi Leedus ja välismaal ning rahuldaks nende teabe-, sotsiaalseid, kultuurilisi jt vajadusi.
- Ergutada diasporaad kaasa aitama **Leedu-teadmise levikule kogu maailmas**.

- Facebook-võrgustik: *Globalus tinklas Lietuvai - Global Lithuania Network*:
<https://www.facebook.com/Globalus.tinklas.Lietuvai>
- 2014 eelarve 12, 7 milj litti (= 3 696 017 EUR)
[http://www.urm.lt/uploads/default/documents/Papildomas menui/Globali lietuva/GLprograma.pdf](http://www.urm.lt/uploads/default/documents/Papildomas%20menui/Globali%20lietuva/GLprograma.pdf)
- Riiklik lituanistika (leedu keel ja kultuur) arendusprogramm 2009 – 2015
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=342387&p_query=&p_tr2=2
- sisaldab ka akadeemilise välisõppe alaseid tegevusi

Leedu keele ja kultuuri akadeemiline välisõpe

- Väliskõrgkoolides u 40 leedu keele ja kultuuri õpetuskeskust u 100 õppejõuga.
- Hinnanguliselt 600 üliõpilast, enim Tšehhis, Poolas ja Saksamaal.
- Leedu rahastab 6 lektorit väliskõrgkoolides:
 1. Praha Karli ülikool (Tšehhi);
 2. Brno Masaryki ülikool (Tšehhi);
 3. Kaliningradi Immanuel Kanti ülikool (Venemaa);
 4. Pariisi ida keelte instituut INALCO (Prantsusmaa);
 5. Goethe ülikool Frankfurtis (Saksamaa);
 6. Gruusia Tehnikaülikool (Tbilisi, Gruusia).
- Lisaks toetused õppe- ja teaduskirjanduse soetamiseks, täienduskoolitus, stipendiumid üliõpilastele leedu keele õpinguteks Leedus jms.

Leedu diasporaa haridustoetused

- Välismaal 175 õpetuskohta:
164 mitteformaalset leedu keelt õpetavat haridusasutust 31 riigis, 6295 õpilast (2014).
Rohkem koole on:
 - USAs (36)
 - Suurbritannias (21)
 - Kaliningradi oblastis (21)
 - Iirimaa (8)
 - Saksamaal (8)
 - Rootsis (8)
 - Valgevenes (7)
 - veel Kanadas, Austraalias, Poolas, Norras jt riikides
- Välismaal 11 formaalset leedukeelset haridust andvat kooli:
Poolas 6, Valgevenes 2, Lätis 1, Venemaal 1, Saksamaal 1 (197 õpilast).
- **On võimalik õppida kaugõppe programmide järgi 6 Leedu koolis.**

Leedu Välisministeeriumi diasporaa küsitlus

- 79% pidas oluliseks leedu identiteedi säilitamist, sidemeid Leeduga, leedu keele- ja kultuuriruumis olekut.
- 42% vastanute lastest leedukeelses haridusruumis:
neist 43% käis leedukeelses koolis,
48% pühapäevakoolis,
9% õppis kaugõppevormis Leedus.
- Tagasipöördumine, kui Leedu riik ja ühiskond oleks
 - sallivam (38%);
 - majanduslikult edukam (33%);
 - saadav palk ligilähedane välismaal sama töö eest saadavaga (27%);
 - indiviidi arengut toetav (21%).

Suur-Eesti programm ka Eestile?

- Eesmärk – Sihtgrupid – Teostajad – Vastutajad.
- Pehme välispoliitika ja julgeolekupoliitika.
- Välisdiasporaa sidumine oma keele- ja kultuuriruumiga.
- Kõrghariduse vajadused – krooniline üliõpilaste defitsiit.
- Riiklik (sh kultuuriline) nähtavus.
- Eesti keele ja kultuuri kestlikkuse toetamine.

Iga eestlane on Eesti jaoks oluline.

birute.klaas-lang@ut.ee